

Pensando no vivido como Igrexa en tempos de covid-19

Rematando xa o período de desconfinamento, diminuíndo, grazas a Deus, a emerxencia sanitaria, parece conveniente dedicar un momento á reflexión, volver a mirada ao vivido, ás respostas que demos neste tempo único; o que será bo, sen dúbida, á hora de pensar no futuro, que todos vaticinan diverso do que até agora era “normal”.

Como vivimos esta crise imprevista, para a que non nos preparamos? cal foi a nosa actuación como Igrexa?

Non pretendemos, por suposto, dar unha resposta global nin completa a tales preguntas. Faría falta para iso escoitar o que se diría por parte de todas as Igrexas particulares irmás en España; mentres que aquí falamos só a partir da pequena experiencia de Lugo. E, aínda neste límite, non se tenta tampouco ser exhaustivo, senón só dicir como unha primeira palabra dun diálogo necesario, dar un paso inicial na reflexión que pide a vivencia desta crise, cuns ensinamentos que debemos escoitar.

1.VIVIR A PROPIA IDENTIDADE

O xesto primeiro que fixemos como Igrexa foi evidentemente unha apelación sistemática, desde os primeiros momentos, a coidar da vida dos demais respectando as regulacións públicas. As dioceses, os presbiterios, as parroquias guiáronse por esta preocupación primeira. Con todo, co paso do tempo puido xurdir unha dúbida a este respecto: correspóndese isto coa identidade da Igrexa? Foi só unha actuación obrigada, reducíndonos a un argumento ético e non teolóxico? Significou unha presenza da Igrexa ou foi máis ben unha simple retirada, esperando a que pasase a pandemia?

Ao meu parecer, esta primeira resposta correspondíase efectivamente coa natureza da Igrexa. Porque é propio da fe cristiá conducir á percepción nítida e á defensa dos bens fundamentais da persoa. Así pois, coa súa apelación ao coidado da vida que estaba en perigo, a Igrexa estaba a ser fiel á dinámica propia da súa fe, á súa afirmación fundamental de apreciar e poder salvar todo o verdadeiramente humano.

En efecto, a fe fainos conscientes e responsables ante os grandes valores éticos; pero non por iso redúcese á mera razón, nin se nega a si mesma. Mostra a súa verdade cando ensina como estar no mundo de modo axeitado, cando potencia a razón, é eficaz á hora de dar forma boa á vida, axúdanos a vivir unidos como irmáns. Non é de estrañar, por tanto, que para a fe sexa natural o diálogo e a colaboración con todos, tamén con outras formulacións relixiosas ou ideolóxicas. Pero non se relativiza por iso a esperanza da salvación, trazo primeiro da identidade eclesial, senón que se pon de manifesto segundo o gran programa de

S. Xoán Paulo II: o home é o camiño da Igrexa.

Podemos concluír, por tanto, que esta apelación inicial non significou simplemente comportarse como un organismo estatal ou reducirse a afirmar valores éticos xenerais; senón que foi un xesto pastoral, consecuencia de tentar vivir as esixencias da caridade nestas circunstancias excepcionais.

Con todo, é certo que esta actitude primeira tamén podería malinterpretarse como unha retirada, coma limitarse a “quedar na casa”, nunha especie de “pausa” eclesial. En particular, porque puido suceder así en ocasións, e ás veces inevitablemente, como no caso dos grupos de risco, cuxos membros foron convidados razoable e insistentemente a extremar a prudencia.

De caer nesta tentación, a Igrexa quedaría no horizonte de acción do Estado, poñendo entre paréntese o eclesial. Pero a Igrexa non limitou a súa actuación a esta primeira apelación, non reduciu a súa presenza só a isto. Ao contrario, ao longo deste tempo permaneceu activa, tentando levar a cabo a súa misión propia nesta peculiar situación.

A súa actuación encamiñouse en primeiro lugar ao ben das persoas, a manter vivas aquelas dimensións do humano, que parecen máis necesitadas da claridade e do sostén da fe nas circunstancias actuais. É dicir, a resposta da Igrexa estivo determinada pola súa percepción das esixencias máis inmediatas da caridade verdadeira.

A urxencia primaria era sen dúbida manter viva a relación da persoa con Deus, buscando as formas da proximidade na oración, de gardar ante os ollos e no corazón a verdade do seu Amor expresado na Eucaristía, de acceder á graza dos sacramentos mesmo nas situacións máis cargadas de limitacións, de conservar a conciencia da pertenza á comunidade eclesial concreta, ao Señor. De xeito semellante, cumpría o coidado dunha fraternidade vivida, a experiencia de unidade e de proximidade que sostivese a cada un na soidade e na enfermidade; pero igualmente nos difíciles desafíos das propias tarefas profesionais, onde era esixida moitas veces non só honestidade e fiabilidade, senón xenerosidade e entrega grande, verdadeiro sacrificio, até a posta en risco da propia vida. Todo iso é caridade, nacida da fe en Deus, que non pode darse por descontada, porque está, por definición, enraizada na liberdade e necesita vixilancia, fortaleza e perseveranza.

Para a Igrexa, acompañar aos seus -e a todos- na experiencia destes días constituíu a prioridade principal. Porque a Igrexa é “pobo de Deus”, e resulta evidente que ante os desafíos da pandemia non podía negar esta identidade primeira: queríamos antes de nada vivir unidos este tempo. Non somos Igrexa, pobo de Deus, fraternidade, só nalgúns momentos ou festas, senón tamén no traballo de cada día e, con toda certeza, nas dificultades, ante o sufrimento e a morte. A primeira preocupación tiña que ser a caridade fraterna, pedir a graza de ser liberados da pandemia, de saber acompañar e non abandonar a ninguén.

Desta maneira expresouse o máis íntimo da natureza e da misión da Igrexa. E

nestes ámbitos desenvolveuse tamén a predicación cotiá -a miúdo de forma telemática-, o acompañamento da vida dos fieis coa Palabra de Deus, frecuentemente en conversacións persoais; ou coas mensaxes que acompañaron a vida da Igrexa diocesana neste tempo.

Pode observarse, no entanto, que iso levou non considerar o máis urxente unha reflexión de teoloxía da historia sobre o significado da pandemia, aínda percibindo con nitidez como o virus impuña de feito a necesidade dun “cambio” de vida, o que o cristián non pode non ver como unha chamada á “conversión”. É aceptable esta ausencia? Desde logo non totalmente, pois á vida humana e á súa liberdade pertence esencialmente a intelixencia da realidade.

Ante dúbidas e cuestións que podían xurdir, mesmo ante preguntas como é este un castigo de Deus?, a resposta primeira foron os xestos da caridade máis inmediata, unidos ao sostemento da fe en Deus o noso Pai nos momentos de sufrimento, soidade ou escuridade. Só así podía falarse de modo crible do amor divino e tamén expor axeitadamente a pregunta, non a do medo ao castigo, senón a da conversión, a dunha vida segundo a vontade de Deus.

O testemuño de tantos membros do pobo de Deus foi sen dúbida como unha resposta a esta pregunta, tamén porque era unha invitación á esperanza, facía posible percibir o ben inmenso, a novidade de vida que significa crer no Evanxeo. É importante tomar conciencia diso e non limitarse a consideracións só sentimentais, que quedarían na superficie das cousas. Este protagonismo dos fieis cristiáns na resposta á crise, cumprindo con feitos e palabras a súa misión no medio do mundo, ten unha clara dimensión profética, fala elocuentemente de criterios morais e de formas de vida diversas, non construídas sobre o egoísmo e o utilitarismo.

Non minusvaloremos nós mesmos a experiencia deste tempo, para que esta apelación, vivida e sufrida por tantos, non quede sen ser oída entre as moitas voces e voceiros que poboan o noso mundo mediático. Gardemos viva a memoria do que recoñecemos como bo e verdadeiramente humano. Se non esquecemos, por exemplo os esforzos extenuantes dos sanitarios pola vida dos pacientes, o drama de non conseguir ás veces atender a todos, veremos facilmente o contradictorio de non privilexiar unha lei de coidados paliativos antes que unha lei da eutanasia, que favorece a morte.

O tempo do confinamento levounos a todos a decatarnos de que é posible vivir doutra maneira, convidounos a unha reflexión persoal sobre a conversión, dun mesmo pero tamén da nosa sociedade. A experiencia vivida puxo en discusión a nosa maneira habitual de estar no mundo, toda unha mentalidade na que estamos inmersos e que se atopou sacudida na súa presunta evidencia e seguridade, no orgullo do propio poder e -nós sabemos- na súa indiferenza ante Deus.

Que rapidamente cambiaron os ritmos das nosas existencias, os costumes, as rutinas máis elementais en que se apoiaba o noso día a día! Nun instante desapareceron cousas que considerabamos importantes, as que determinaban o

noso tempo de lecer -desde o contacto coa natureza ao deporte, a relación cos amigos e as festas, etc.-, pero tamén as obrigacións elementais da nosa vida laboral e social.

Puidemos descubrir, no entanto, que a nosa vida continuaba, mesmo con menos trauma do esperado. Facíase doado pór en cuestión moitas presuntas evidencias. Crebaba certamente a ilusión do control sobre a realidade e a propia vida; a crenza no poder da nosa sociedade, capaz de responder a calquera perigo do mundo; a convicción da autosuficiencia da ciencia e da técnica. Descubrímonos todos fráxiles, como experimentan cada día tantas outras xentes e pobos da nosa terra. Descubrimos a nosa propia natureza, de carne e óso, ameazada por un virus inesperado e incontrolable. Soubemos que podíamos enfermarse e morrer pronto. Creceu así o medo; pero tamén a certeza de que non podemos ser só unha conxunción de forzas naturais cegas. E puidemos descubrir tamén a nosa dignidade no testemuño de tantos que actuaban con outros criterios na vida; pero igualmente no rostro dos seres queridos, cuxo ben non podemos evitar desexar de todo corazón.

Entendemos mellor que cada un merece coidados. Soubemos que non é posible a indiferenza entre o ben e o mal, a vida e a morte. E puidemos abrírnos de novo a Deus, e moitas veces volver rezar, non aceptando así reducirnos á soidade radical, á insignificancia no medio do mundo, á falta de esperanza propia do materialismo, que non respondía para nada ás esixencias da nosa experiencia inmediata.

Volvendo á normalidade, volveremos nós iguais a antes da pandemia? non teremos outra conciencia, outra capacidade de análise, non teremos outras esixencias coas nosas institucións e autoridades públicas, chamadas a coidar da vida e o ben común?

A seriedade do vivido puxo en cuestión toda posible lixeireza nosa -ou despreocupación- para coa propia existencia, para coas urxencias da propia persoa, os bens e os afectos fundamentais, e tamén -por desgraza- para coas necesidades e sufrimentos doutras persoas e de pobos enteiros.

Puidemos apreciar en toda a súa densidade e na súa bondade os factores que verdadeiramente constitúen a nosa vida. En primeiro lugar, o significado das nosas familias, de ter unha casa e un fogar, a compañía dos nosos seres queridos e a responsabilidade ante eles; contra tanta mentalidade, tantas regulacións sociais e mesmo leis que nos acostuman a pensar máis ben na súa disolución. Igualmente o significado do traballo, evidente en quen o facían por nós e percibido en todo o seu sentido para a propia existencia ao faltar de súpeto; como desprezalo en diante, rexeitalo, manipulalo? como preferir a distracción, quedar no puro consumo, buscar a comodidade de non facer nada? como non valorar grandemente a xustiza no traballo? E do mesmo xeito poderían enumerarse outras dimensións da existencia, por exemplo as que posibilitan a vida común, os medios de comunicación ou os servizos e autoridades públicas; non percibimos mellor canto depende o ben de cada un e de todos da súa veracidade, de que non resulte enganosa a súa tarefa?

Pero igualmente a Igrexa, onde nos relacionamos con Deus e aprendemos a vivir como irmáns; como non distinguir entre a fe, a esperanza e a caridade, e o escepticismo ou o egoísmo?

Vivimos igualmente a alegría profunda que significa a fraternidade, a entrega e o sacrificio, o amor ao próximo. Experimentamos a compaixón no sufrimento e a enfermidade, ante a soidade ou o abandono mesmo nos últimos momentos da vida. Gozamos do ben do compartir; sabemos con certeza que non podemos existir os uns sen os outros, aínda que o misterio de cada vida sexa singular. Tras o vivido e ao volver á normalidade, non deberíamos temer o risco de volver ao nihilismo, ao materialismo utilitarista, e rexeitalo case instintivamente, como inimigo do noso ben?

A pandemia devólvenos así de moitas maneiras á nosa responsabilidade persoal, ao desafío dun uso pleno da razón e a liberdade, á escoita verdadeira da nosa experiencia e da palabra do outro, á seriedade ante a propia vida e a do próximo.

En todo caso, e aínda que sexan moitos os temas abertos e diversos os modos de afrontralos, non podemos dispensarnos da reflexión sobre a experiencia que fixemos, sobre o que revelou da nosa maneira de vivir e de cumprir as nosas responsabilidades, sobre as urxencias e as prioridades que deben guiarnos en diante. É importante para cada un, e tamén para todos, para que sexa posible un diálogo e unha compañía real no camiño, de cuxa importancia hoxe non temos a menor dúbida. Deus queira sosternos a todos nesta tarefa.

2. EN RELACIÓN CO ESTADO

Algunhas preguntas puideron xurdir en particular sobre a relación co Estado, debido a algúns xestos ou decisións súas que podían parecer non recoñecer a importancia para a persoa da fe cristiá, da participación na vida da Igrexa. Até agora a limitación da liberdade de acción da Igrexa non constituíu entre nós un problema grave; pero a cuestión apareceu ás veces, xunto coa defensa doutras liberdades sociais.

En principio, a actuación da Igrexa neste tempo respectou en todos os países a competencia propia do Estado, que pode resumirse neste caso no coidado da “orde pública” necesaria para loitar contra a expansión do virus.

Iso non significou, con todo, que se comprendese a si mesma como unha “asociación” ou como unha institución asistencial entre as diversas que existen no Estado, como puido criticarse algunhas veces.

Aínda que a caridade -Caritas- sexa expresión do seu ser íntimo, a presenza da Igrexa na sociedade e a súa actuación durante a pandemia non se reducen ás múltiples formas do seu servizo aos necesitados. É ante todo un “Pobo”, que camiña e vive unido os desafíos do momento, movido polas certezas da fe e o amor de Deus. É posible que esta conciencia eclesial debese ser máis explícita e expresarse máis publicamente; pero quizá non pareceu imprescindible nun primeiro momento, nin a tarefa máis necesaria.

Con todo, é certo que as regulacións de orde pública adoptadas polas autoridades gubernativas por motivos sanitarios afectan tamén ás formas concretas da vida e ás celebracións da Igrexa. Nalgún momento deron pé a dúbidas: respéctase a importancia que ten para os fieis a participación nas celebracións eclesiais? non se corre o risco de considerar atendida esta dimensión da vida sen ter en conta a súa natureza comunitaria, dicindo, por exemplo, que cada un pode rezar na súa casa?

Á hora de ponderar estas regulacións, cómpre ser conscientes de que se trata sempre de decisións prudenciais, determinadas en principio pola urxencia de evitar o contaxio do virus; así como da importancia para o ben común de manter o respecto debido á orde pública.

Pero, en todo caso, pode ser útil lembrar que sería un erro grave na concepción do Estado non recoñecer plenamente o espazo da liberdade relixiosa e de conciencia. De feito, excedería das xustas competencias das autoridades políticas relativizar o significado esencial da vida relixiosa para as persoas -como outros dereitos fundamentais-, ou reduci-lo a fenómeno individual, non recoñecendo a súa dimensión comunitaria e pública. Lembrar estes trazos fundamentais da vida dunha sociedade democrática non está de máis.

De feito, a experiencia europea do último século, que conduciu ás actuais liberdades democráticas, mostrou a transcendencia de que o Estado non pretenda converterse na guía moral da sociedade, non tente imporlle a ideoloxía propia de quen dispón do poder público; senón que, ao contrario, defenda a liberdade relixiosa e de conciencia, para non caer no totalitarismo. Por outra banda, a historia xa longa da Igrexa católica nas nosas nacións fixo plenamente consciente ao Estado de que existe un ámbito de fe e de vida -individual e social- que non está sometido aos seus ditames nin se reduce ás súas fronteiras, que é esencial para a persoa e que debe respectar. A presenza da Igrexa, e precisamente tamén na súa dimensión institucional, foi así, de feito, un baluarte da liberdade.

Desde a perspectiva eclesial, recoñecendo como obxectivo común o ben da persoa, o axeitado é sempre unha colaboración leal co Estado, o que implicará certamente saber cal é o lugar e a competencia de cada un, e estar aberto a un diálogo franco e respectuoso.

A Igrexa fíxoo sen dúbida neste tempo de pandemia, colaborando sistematicamente e recoñecendo as competencias gubernativas en todo o que, nestas circunstancias, implicaba a “orde pública”, entendido en sentido lato.

Nalgúns casos, con todo, deuse un rexeitamento a determinadas regulacións, que non parecían aplicarse con xustiza á vida da Igrexa. De feito, algúns fieis -como sucedeu, por exemplo, en Francia, pero tamén en España- presentaron recurso ante os tribunais para defender os seus dereitos como membros da Igrexa. Hai quen pretendeu explicar a actuación do Estado nestes casos como consecuencia da perda de relevancia social do cristianismo, debida a unha secularización crecente; pero, aínda podendo ser en parte certo, ponse de manifesto así tamén a facilidade con que autoridades gubernativas entenden estes feitos desde unha

perspectiva “laicista”. Porque a defensa da liberdade relixiosa e de conciencia pertence á natureza mesma da sociedade democrática, máis aló do número de persoas que confesan publicamente a súa fe.

Acudir aos tribunais, como sucedeu nestes casos, é signo de que os cristiáns viven no medio da sociedade, cuxas dinámicas boas promoven e respectan; e coa conciencia clara de que, defendendo a propia liberdade, tamén se fose necesario cos lexítimos medios xurídicos, defenden a liberdade de toda a sociedade, que pode estar ameazada. A posición adoptada polos bispos, que non foron os protagonistas deste recurso, pode ser máis ou menos acertada; pero certamente non significou unha renuncia á identidade da Igrexa, nin aceptar pensala como unha especie de organismo estatal.

En todo caso, a procura de colaboración por parte da Igrexa, a importancia dada aos espazos de encontro e do diálogo para a defensa da liberdade e dereitos da persoa, non deben malinterpretarse como un esquecemento da súa natureza íntima; ao revés, para a Igrexa compartir plenamente a vida da sociedade é proba da súa universalidade, da verdade da súa caridade, que é paciente, espera sempre.

Iso non quita que, tamén neste contexto, poida urxir igualmente unha reflexión segunda sobre a interpelación que significa esta crise sanitaria para a nosa sociedade e para as nosas liberdades, que moitos están xa expoñendo. Como tamén pode revelarse necesario tomar máis conciencia de cal é e como se expresa a nosa presenza como Igrexa na sociedade e en relación co Estado.

En particular, pode ser conveniente, de novo, pór de manifesto o singular espazo de liberdade que representa na vida pública e ante o Estado a realidade da Igrexa católica, que non se define nin se goberna desde o poder civil; sobre todo se este tendese a interpretacións do seu poder, das súas competencias -por exemplo de orde pública-, que deixasen de respectar dereitos e liberdades.

Unha reflexión semellante, feita en referencia á experiencia concreta vivida neste tempo, proposta no momento oportuno, pode ser en todo caso un ben para a sociedade como tal e para o bo funcionamento do noso Estado. Aínda que, de feito, non parecese unha urxencia primeira neste tempo de sufrimento, provocado polo virus covid-19.

3. ENTENDER AS NOSAS PRIORIDADES

O conxunto da experiencia vivida no confinamento pide tamén de nós como Igrexa unha reflexión máis sistemática sobre a necesidade de conversión, referida non só a cada un -ás propias debilidades e medos, á falta de presenza ou de iniciativa-, senón tamén ás nosas estruturas e formas de actuación na sociedade, como Diocese e parroquias chamadas a unha “conversión pastoral”.

Da experiencia vivida non debemos esquecer a alegría e o agradecemento experimentados ante o testemuño adulto de tantos fieis cristiáns; nin tampouco a vivencia de fraternidade e de comunión profunda que fixemos como Igrexa nestes

días. Ambas as cousas poden axudarnos a entender mellor as prioridades da nosa acción pastoral en diante: a pertenza vivida á comunidade eclesial próxima e concreta, o amor fraterno expresado nas relacións cotiás, a unidade na fe alimentada na oración e as celebracións litúrxicas, o poder ser e vivir como cristiáns adultos no medio da sociedade, nas propias responsabilidades familiares, laborais e sociais. Que maior prioridade que a edificación deste Pobo de Deus, da súa presenza entre as nosas casas, deste tesouro de humanidade feito posible pola Palabra e os sacramentos, pola graza do noso Señor?

Ao final, este foi o noso recurso e a nosa forza máis grande, coa que se fixo posible vivir este tempo de pandemia confiados en que “todo serve para o ben dos que aman a Deus”; e afrontar con esperanza non só o sufrimento, senón mesmo o misterio da morte, tan presente repentinamente ante os ollos de cada un e de todos, e ante a cal sen fe descubrimos que non hai resposta algunha.

Agora é tempo de axudarnos uns a outros a lembrar o máis valioso que vivimos, a seguir recoñecendo que somos membros deste Pobo de Deus e a vivir como tales, con conciencia esperta, constantes na esperanza e no amor fraterno, unidos na comunión do único pan eucarístico. Tras estes días, sabemos ben que cada un de nós importa, que cada xesto conta.

Demos grazas a Deus o noso Pai, porque a certeza do seu amor dá pleno sentido a cada día que vivimos, en toda circunstancia. Porque a nosa esperanza está no seu Fillo, que nos amou e entregouse por nós; de modo que o noso destino non o decide xa a fragilidade da nosa carne, mortal, como nos lembrou o virus. Porque o Amor misericordioso, co que nos enriquece o Señor Xesús, sálvanos da infidelidade e do egoísmo do noso corazón, e produce o milagre da nosa constancia na entrega, de que a nosa vida sexa fecunda en obras boas.

En toda circunstancia, e tamén agora, deamos grazas ao Señor, que venceu ao mundo e deunos, tras todas as tristezas, unha alegría que ninguén nos poderá quitar.

+Alfonso
Bispo de Lugo